

Balanç i conclusions de les II Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística

El text que segueix és la transcripció literal de les conclusions a què van arribar els organitzadors i els participants després de dos dies de ponències i taules rodones.

1. En el primer bloc de les Jornades s'ha tractat de la traducció convencional, especialment la literària, des dels diversos sectors que hi intervenen, i en destaquem els punts que segueixen.

1.1. Els estàndards de les llengües responen a diverses cultures polítiques, que els països han anat aplicant al llarg de la història, segons els tipus de règim que els han caracteritzat (autoritaris, democràtics; unitaris, composicionals; etc.).

1.2. La crisi dels estàndards, provocada per la massificació i les noves formes de producció lingüística, ha fet insuficients unes normes pensades sobretot per a la cultura escrita i la llengua literària.

1.3. Què es pot fer per a una estandardització eficaç del català en les noves condicions? La funció cohesiva de l'estàndard és necessària, però se n'han de revisar les bases. El paper que hi pugui fer la traducció dependrà de factors diversos:

1r) S'ha assenyalat la necessitat d'una infraestructura econòmica important. La indústria editorial ha de compaginar la qualitat de les traduccions publicades amb la rendibilitat comercial d'aquestes obres. La creació d'un públic lector ampli permetria combinar la publicació de traduccions de gran consum amb la de traduccions d'obres de més qualitat. En qualsevol cas, s'ha d'evitar en les traduccions tant la reducció estilística de l'obra original com la pretensió de millorar-la.

2n) Una de les qüestions específiques de la traducció catalana és la utilització d'una llengua unitària respectuosa amb la variació. No exclou la creativitat del traductor al servei de la fidelitat des del sentit de la llengua i de la possibilitat de consultar els organismes corresponents. En la traducció dels textos litúrgics s'ha optat per una aproximació a aquest model a través d'adaptacions graduals en edicions regionals successives. En les traduccions literàries, s'ha debatut la necessitat d'arribar a acords per a una sola versió, més que admetre la pràctica sistemàtica de traduccions regionals paral·leles. Cal posar, però, l'èmfasi en la conveniència que les traduccions

tinguin una difusió general en tot el territori lingüístic perquè tothom s'acostumi a les modalitats regionals de l'estàndard. La reciprocitat en la recepció de les televisions i dels altres mitjans audiovisuals facilitaria aquest mateix objectiu.

3r) La consolidació d'una normativa clara i d'un estàndard socialment ben establert són processos que cal impulsar per a facilitar les opcions estilístiques dels traductors. L'elaboració d'un estàndard per a aquesta llengua unitària planteja la conveniència de redefinir la normativa. S'ha al·ludit, amb el nom de *normativa perifèrica*, a un corpus d'obres teòriques que no formen part, en rigor, de la normativa explícita. Caldrà veure en quina mesura s'hi poden incorporar al llarg del desenvolupament i l'actualització dels criteris normatius.

4t) La base de l'escriptor, i per tant del traductor, és el seu bagatge lingüístic personal, que la normativa ha d'enriquir, sense que es creï un divorci entre tots dos models.

5è) El corrector de les traduccions no s'hauria de limitar a corregir un text català, sinó a conèixer la llengua original i les tècniques de traducció perquè la seva funció sigui eficaç.

II. El segon bloc de les Jornades ha tractat de les traduccions anomenades *invisibles*, és a dir, dels textos traduïts que es difonen sense constància explícita de la seva condició de traduccions. S'ha posat en relleu que l'efecte d'aquest tipus de traduccions sobre el model de llengua estàndard és molt significatiu, perquè són formes de comunicació que tenen una enorme incidència quantitativa i qualitativa sobre la societat, com mostren els àmbits analitzats, que es refereixen a la traducció en la publicitat, el doblatge, la subtitulació, les notícies d'agència o els textos jurí-dics i administratius.

La qualitat lingüística i l'adequació comunicativa de totes aquestes traduccions invisibles depèn de la conjunció d'una doble competència, en la llengua i en el camp de coneixement corresponent, que molt sovint no es tenen prou en compte de manera integrada en el procés de traducció i donen lloc a textos que incideixen negativament sobre el model de llengua estàndard.

II.1. Pel que fa a les traduccions publicitàries, s'ha constatat la seva gran incidència social, fàcilment ponderable si es té en compte que la inversió anual en publicitat a Catalunya s'acosta als 400.000 milions de pessetes. Això els confereix una visibilitat social més gran que la de les traduccions literàries i una influència immediata sobre el model de llengua, deguda també al tipus de missatges breus i fàcilment memoritzables que caracteritzen la publicitat.

Ara bé, pel que fa a la qualitat lingüística de les traduccions publicitàries, hi ha condicionaments importants en el procés de treball que hi poden incidir negativament, i no sols la manca de competència lingüística o publicitària dels autors d'aquestes traduccions, sinó, en primer lloc, l'origen lingüístic i cultural de molts d'aquests textos, que és extern a l'àmbit català. Això fa que en la publicitat que es difon en el nostre espai lingüístic hi predominin les campanyes en altres llengües, o amb insercions no traduïdes, i les traduccions en què els textos segueixen un mimitisme tan fort respecte a la llengua original que hi abunden els calcs i les interferències.

Davant d'aquesta situació, cal reclamar que els anunciants valorin l'eficàcia publicitària de la llengua catalana i assumeixin una responsabilitat més clara sobre els efectes lingüístics de

la manca de qualitat de les traduccions publicitàries. Això permetria potenciar la presència del català en la mateixa creació dels textos publicitaris i promoure l'adaptació conscient —i no la traducció parcial i precipitada— de les campanyes concebudes en altres idiomes i contextos culturals.

D'altra banda, es fa evident la necessitat de formar publicistes competents en català, que siguin capaços de crear o adaptar els missatges publicitaris i mantenir alhora l'eficàcia comunicativa i la qualitat lingüística.

II.2. En el camp del doblatge i la subtitulació dels productes audiovisuals, les aportacions fetes en aquestes Jornades permeten comprovar la importància de la comunicació intercultural que representen aquestes formes de traducció i la bona qualitat general de les traduccions catalanes, encara que subsisteixen àmbits —com l'entorn televisiu valencià— en què cal invocar la responsabilitat de tots els que intervenen en la cadena de treball, a fi de garantir una millora de la qualitat lingüística per mitjà de l'establiment de criteris lingüístics clars i fonamentats, i sistemes d'homologació professional i control de qualitat al llarg del procés de traducció.

D'altra banda, es fa evident la necessitat que les produccions audiovisuals doblades o subtitulades en català en alguna de les modalitats regionals de l'estàndard tinguin una circulació general en tot l'espai lingüístic i contribueixin a una familiaritat general amb aquestes variacions de la llengua comuna i a un enriquiment recíproc dels recursos expressius.

II.3. En relació amb les traduccions de notícies d'agència, les observacions presentades mostren que cal distingir entre les característiques derivades dels condicionaments contextuals del mateix gènere comunicatiu —marcat per la brevetat dels textos o pel relleu que es vol donar a algun dels continguts informatius— i aquells aspectes que es poden atribuir a interferències o calcs induïts per la llengua d'origen. Tot i això, els dos tipus de trets poden tenir repercussions perturbadores sobre el model de llengua estàndard. Així, doncs, es constata la necessitat d'estudiar i destriar millor aquests dos tipus de característiques, a fi d'evitar en tot cas les construccions impròpies del català —com l'ús del perfet en lloc del pretèrit indefinit—, d'impulsar els mecanismes o organismes que acordin solucions unificades —per a establir la forma dels noms propis d'àmbit internacional, per exemple— i evitar la generalització en la llengua comuna de formes que sols són adequades en la redacció de notícies. La formació dels periodistes i dels traductors es veuria beneficiada també pels resultats d'aquests estudis.

II.4. Finalment, en l'àmbit jurídic i administratiu, es fa evident el bon resultat que ha donat en els darrers anys l'ús conscient de la traducció en el marc del procés planificat d'elaboració del llenguatge administratiu català modern. Cal subratllar, tot i això, la necessitat de vetllar perquè es mantingui la qualitat de les traduccions administratives i perquè s'estengui l'ús del català en l'àmbit jurídic —partint dels models i recursos elaborats.

També mereix una atenció especial la concertació entre totes les administracions de criteris i versions unitàries dels documents administratius i jurídics de referència per al conjunt de la comunitat lingüística, sense oblidar la importància d'aquestes versions unitàries en el cas dels documents jurídics o institucionals de caràcter internacional.

III. El tercer bloc de les Jornades ha tractat de la traducció automàtica i assistida per ordinador en diversos àmbits relacionats amb la traducció (periodisme, justícia i administració) i ha analitzat els avantatges i les servituds que comporta l'ús d'eines informàtiques en el procés de traducció d'un text.

III.1. Les eines informàtiques poden ser aplicades a les diferents fases de traducció d'un text, amb la qual cosa els avantatges que proporciona l'automatització de la traducció no es limiten a un augment de la velocitat de traducció, sinó que també permeten obtenir els textos, obtenir la informació (documentació) necessària, homogeneïtzar la llengua d'una traducció aplicant amb coherència qualsevol tria lingüística, sistematitzar la terminologia o corregir textos. Entre les servituds s'ha destacat que l'automatització de la traducció fa més rígides les traduccions, que les eines informàtiques porten a hàbits reduccionistes de la llengua d'arribada —especialment pel que fa als estils— i que produeix sovint resultats monòtons i sense contrastos (com ara calcs i desviacions de sentit), mancances que només una intervenció humana adequada pot evitar.

III.2. La tecnologia evoluciona molt ràpidament, la qual cosa significa que les llengües com el català no podran esperar que les eines informàtiques s'hi adaptin; aquesta evolució, doncs, ens planteja el repte de formar part de les llengües del futur. Cal que els professionals de la llengua es formin amb les eines informàtiques, ja que aquestes són un element bàsic de la seva feina.

III.3. S'han analitzat tres experiències concretes d'aplicació de les eines de traducció automatitzada.

El primer cas ha estat la versió catalana d'*El Periódico*, que es fa amb l'ajut d'un programa dissenyat expressament per a aquesta finalitat. Aquest programa, que és un sistema híbrid entre traducció automàtica i traducció assistida, funciona per comparació, no per anàlisi del text. Malgrat que és un programa senzill, amb la intervenció posterior per part dels lingüistes s'aconsegueix un rendiment prou satisfactori.

El segon ha estat el cas dels jutjats que depenen del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, en els quals s'utilitza un programa de traducció automàtica (Sail Labs). Aquest programa es basa en l'anàlisi i la generació lingüístiques. Per aquesta raó es considera el més apte dels existents per traduir actualment en llenguatge jurídic, caracteritzat per una morfosintaxi i una fraseologia específiques; amb el benentès que, com en la resta de sistemes de traducció automàtica, requereix d'una bona execució de les fases de la preedició (o preparació del text original per traduir) i de la postedició (revisió i correcció lingüística del text sortint de la màquina).

Finalment, el tercer cas ha estat el Salt, programa de traducció automàtica del castellà al valencià que tradueix paraula per paraula. Aquest programa pretenia incrementar l'ús del valencià i la valoració que se'n fa actualment és que ha aconseguit popularitzar la utilització de la nostra llengua, gràcies a la gran difusió que s'ha fet de les dues versions existents.

III.4. Les propostes concretes que han sorgit en aquest àmbit són:

a) Cal fer públiques a través d'Internet memòries de traducció i bases de dades sota un estàndard comú que cal definir (per exemple, TMX en les memòries de traducció o Martif en la terminologia).

- b) Cal la coordinació de la societat electrònica a través d'un únic portal d'entrada a Internet.
- c) Cal vetllar perquè sempre hi hagi una mediació humana adequada que supervisi la traducció feta per una màquina (per tant, cal que un text traduït sempre passi per un procés de revisió, correcció i control de qualitat).
- d) Cal vetllar perquè les eines informàtiques evolucionin d'una manera favorable a la llengua catalana. Per exemple, perquè hi hagi una combinació de sistemes de traducció assistida i automàtica efectiva.
- e) Cal vetllar perquè els traductors puguin tenir una formació adequada a la funció de mediació específica per a aquest tipus de traducció, que integri perfectament la formació lingüística i traductològica amb l'ús de les eines informàtiques en un sol procés formatiu.
- f) Cal invertir en formació per a aconseguir que siguin més competitius els professionals humans que treballen amb l'ajut de les eines d'automatització de la traducció.
- g) Cal fer recerca en el procés previ a la traducció d'un text, especialment en les eines d'anàlisi textual. Investigar també en lingüística aplicada i computacional per apropar les eines informàtiques i la llengua catalana.
- h) Cal que es produeixi una col·laboració efectiva entre els proveïdors dels sistemes de traducció automàtica (les empreses desenvolupadores) i els usuaris, amb l'objectiu d'anar millorant aquestes eines conjuntament els lingüistes i els informàtics.
- i) Calen plantejaments educatius que integrin els recursos informàtics des dels cicles inicials.
- j) Cal el disseny d'un registre controlat per a apropar l'estàndard al possible tractament informatitzat de la llengua.
- k) Cal que els programes informàtics que s'utilitzen en la traducció de textos tinguin la màxima accessibilitat.

IV. Els participants en aquestes Jornades han fet també, tal com era previst, el balanç de la primera etapa de funcionament del Fòrum d'Estandardització (FOREST), nascut arran d'una proposta presentada en les primeres Jornades. El nombre d'inscrits (més de cent cinquanta) evidencia l'interès suscitat per aquest Fòrum virtual, que tant la Secció Filològica com els participants consideren un mitjà de gran utilitat per a l'intercanvi de punts de vista sobre l'estandardització entre els professionals de la llengua i els responsables del desenvolupament de la normativa, tot reconeixent l'interès i la qualitat de les aportacions fetes.

Des d'aquest convenciment, els debats que s'han sostingut fins ara mostren la necessitat d'una implicació més clara en el fòrum per part dels grups de treball actius en l'entorn de la Secció Filològica, de manera que s'enriqueixi el diàleg sobre els punts més rellevants de l'estandardització. La mateixa Secció Filològica, en la segona etapa del Fòrum, té el propòsit d'ampliar el debat amb diversos punts d'interès —tant gramaticals com lèxics o onomàstics—, procedents dels treballs actualment en curs en les seves comissions i oficines, a més d'acollir nous temes de debat suggerits pels mateixos professionals de la llengua.